

Op jacht naar de Friese moeraspaardenbloem (*Taraxacum friscum*)

Karst Meijer

In een lijstje met de meest bekende planten zal de Paardenbloem zonder enige twijfel hoog scoren. Floristen onderscheiden binnen de Paardenbloemgroep echter een groot aantal zogenaamde microsoorten. Een daarvan is ruim een halve eeuw geleden in Fryslân ontdekt en getooid met de naam Friese moeraspaardenbloem. Deze soort leek recent verdwenen, maar na intensief speuren van de auteur blijkt hij nog steeds in Fryslân voor te komen. Van dat speurwerk wordt in deze bijdrage verslag gedaan.

Inleiding

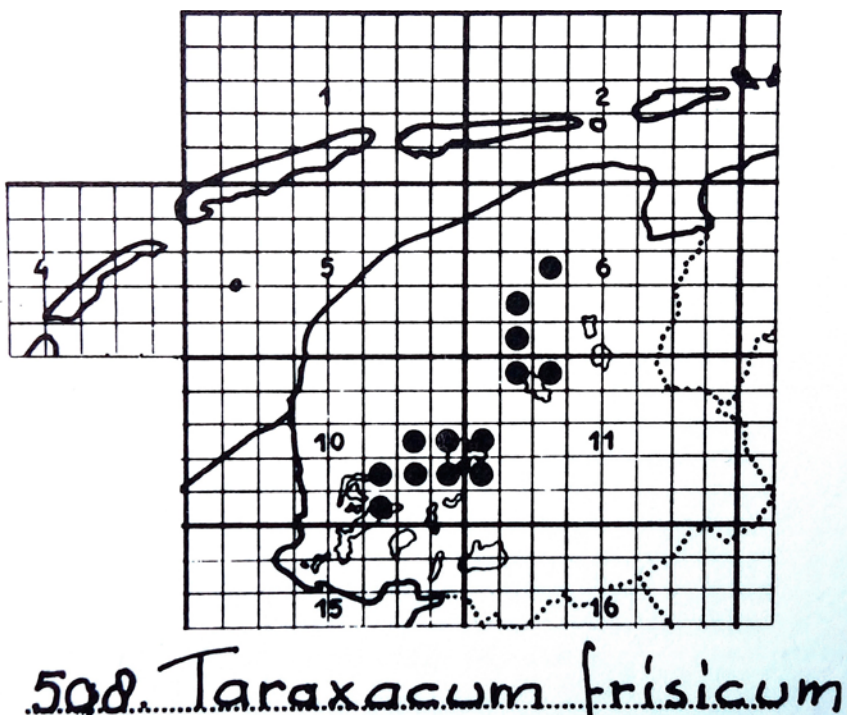
De moeraspaardenbloemen werden voor het eerst onder de aandacht gebracht door onze bekende Friese florist D.T.E. van der Ploeg. Hij maakte ook de eerste verspreidingskaartjes voor Fryslân van *T. friscum*, opgenomen in de Atlas fan de floara fan Fryslân (Van der Ploeg 1977; figuur 1). Van der Ploeg verzamelde binnen Fryslân op verschillende locaties veel herbariummateriaal van de opvallende moeraspaardenbloemen met hun sterk aangesloten omwindselblaadjes. Deze groep van paardenbloemen was in de jaren vijftig van de vorige eeuw algemeen in de boezemlanden van Fryslân. Door Prof. J.L. van Soest werd deze toen algemene soort beschreven als *Taraxacum friscum* vS. (figuur 2).

In 1990 trof ik nog een *T. friscum* aan in het Workumer Nieuwland. Dit materiaal bevindt zich in het Herbarium Friscum te Wolvega. In 1991 zijn Van der Ploeg, Piet Oosterveld en de auteur teruggegaan naar de bekende locaties en tot onze schrik vonden wij *T. friscum* nergens meer terug. Vanaf 2015 zijn veel zoektochten gedaan op de bekende locaties

binnen Fryslân waar *T. friscum* ooit veelvuldig voorkwam. De resultaten daarvan worden in dit artikel gepresenteerd. Onze vraagstelling was: is onze nationale Friese paardenbloem uitgestorven of komt zij toch nog her en der voor? Verder is een nieuwe determinatiesleutel opgesteld ter herkenning van de voorkomende moeraspaardenbloemen in Fryslân (bijlage 1). Het plaatsen van de verschillende secties binnen de groep van paardenbloemen is erg belangrijk. De Gewone paardenbloem (*T. officinale*) zegt namelijk niets over een gebied, maar het determineren tot een sectie geeft wel veel meer informatie.

Op jacht

In 2015 werd voor het eerst gezocht naar de moeraspaardenbloemen in Fryslân en als eerste werd het Workumer Nieuwland bezocht. In klein gezelschap gingen wij in april op een regenachtige zaterdag en met goede moed op stap naar het Nieuwland. Naarmate wij verder in het terrein kwamen, vonden wij op verschillende plaatsen de algemeenste soort binnen de groep van moeraspaardenbloemen *T. palustre* (figuur 3).

Figuur 1. Voorkomen van de Friese moeraspaardenbloem in Fryslân naar Van der Ploeg (1977).

Opgewekt gingen wij verder op zoek en toen kwam het moment dat wij de Friese moeraspaardenbloem in grote aantallen aantroffen. Dat was fantastisch! Herbariummateriaal werd verzameld voor het Herbarium Friscum. *T. friscum* bleek dus gelukkig niet uitgestorven en de gevonden populatie was in goede conditie. Er werden vele exemplaren gevonden in volle pluis, maar ook stonden er nog vele in bloei. Opvallend is de oranje kleur van de bloemstelen als de soort staat te pluizen. Die dag bezochten we ook nog de Bocht van Molkwerum en daar vonden wij tot onze verbazing ook weer *T. palustre*, maar ook enkele tientallen *T. friscum*. Deze populatie is kwetsbaarder door de oprukkende verruiging. Ook gingen wij kijken in de gebie-

Figuur 2. *Taraxacum friscicum*, Workumer Nieuwland 25 april 2016. Let op de aaneengesloten omwindselbladjes (foto Karst Meijer).

den rondom het Sneekermeer, waar Van der Ploeg de moeraspaardenbloem in de jaren vijftig van de vorige eeuw rijkelijk had aangetroffen. Hoopvol en met goede moed gingen wij weer op stap, maar helaas: er was niets meer terug te vinden van de rijkdom aan moeraspaardenbloemen van weleer. De soort lijkt daar te zijn uitgestorven.

In 2016 gingen wij verder met onze zoektocht en begonnen weer in het Workumer Nieuwland en

Figuur 3. *Taraxacum palustre*, Workumer Nieuwland 25 april 2016 (foto Karst Meijer).

later in de Bocht van Molkwerum. In het Workumer Nieuwland werden *T. friscicum* en *T. palustre* weer in grote aantallen aangetroffen, maar tot onze grote verbazing werd ook een derde soort uit de groep van moeraspaardenbloemen gevonden namelijk *T. anglicum*. Deze soort is nieuw voor het gebied (figuur 4).

T. anglicum was in Nederland al in meer dan 25 jaar niet meer gevonden en behoort tot de zeldzaamste en kwetsbaarste paardenbloemsoorten in Nederland. Dit was een unieke vondst! Hier een korte impressie van deze bijzondere vondst tijdens de excursie: "Wil je hier ook even komen kijken?", riep een excursiedeelner. "Volgens mij heb ik hier nog wat anders. De omwindselbladjes zijn bij deze paardenbloem ook aangesloten. Maar de blaadjes hebben meer zijlobben. Kom je kijken?" Ik snelde ernaartoe en tot mijn verbazing stonden er enkele exemplaren van de zeldzaamste paardenbloem *T. anglicum*. Ik kon alleen maar zeggen: "Wat is dit prachtig!". De dag kon niet meer stuk. Ook werden in de bloeitijd van de paardenbloemen (april en mei) in 2016 de gebieden rondom Eernewoude bezocht. Deze moeraslanden waren in het verleden ook bekend door het veelvuldig voorkomen van *T. friscicum*. Ook hier gingen wij weer op jacht om te kunnen vaststellen of hier ook nog ergens de Friese moeraspaardenbloem voorkomt. We hebben uitputtend gezocht, maar helaas was er geen enkel exemplaar terug te vinden.

Later werd ook de Lytsen bij Damwoude (voorheen Akkerwoude) bezocht, omdat daar *T. friscicum* voor

Figuur 4. *Taraxacum anglicum*, Workumer Nieuwland 25 april 2016 (foto Karst Meijer).

Figuur 5. D.T.E. van der Ploeg (foto Nynke van der Ploeg).

het eerst werd vastgesteld door D.T.E. van der Ploeg. Van der Ploeg (figuur 5) was werkzaam in het onderwijs en zijn leerlingen moesten een herbarium aanleggen. Een leerling kwam in haar herbarium aanzetten met een toen nog onbekende paardenbloem met opvallende aangesloten omwindselbladen. Dit herbariummateriaal kwam van de Lytsen en dat gaf wel aan hoe algemeen de soort daar in de vijftiger jaren van de vorige eeuw voorkwam. Het daar verzamelde herbariummateriaal werd door prof. J. L. van Soest beschreven als *T. friscicum*. Het was dus zeer belangrijk om *T. friscicum* op deze locus classicus terug te vinden; het is een mooi gebied, maar zij werd niet gevonden. Helaas, maar misschien wel weer in de toekomst.

Herbarium Friscicum gaat de komende jaren verder met het onderzoek naar de moeraspaardenbloemen en gaat dat onderzoek ook uitbreiden naar de Friese Waddeneilanden. Hopelijk vinden wij daar ook nog restpopulaties van deze mooie planten. Deze zeldzame en sterk bedreigde paardenbloemen moeten nog veel beter beschermd worden.

Literatuur

- Kirschner, J., & J. Stepanek, 1998.** A monograph of *Taraxacum* sect. *Palustria*. Institute of Botany Academy of Sciences of the Czech Republic. Pruhonice.
- Sterk, A.A., 1987.** Paardenbloemen Planten zonder vader. Stichting Uitgeverij KNNV.
- Leeuwarder Courant - maandag 23 april 2016.** Op jacht naar de Friese paardenbloem.
- Ploeg, D.T.E. van der, 1977.** Atlas fan de floara fan Fryslân. Fryske Akademy. Dr. J. Botkerige nr. 10. Leeuwarden/Ljouwert.

Karst Meijer
Slagdijk 1
7971 RL Havelte
Adres: Herbarium Friscicum
Schoolstraat 19B
8471 CC Wolvega
www.herbariumfriscicum.nl
email Karst Meijer en Herbarium Friscicum:
herbariumfriscicum@gmail.com

Bijlage 1.

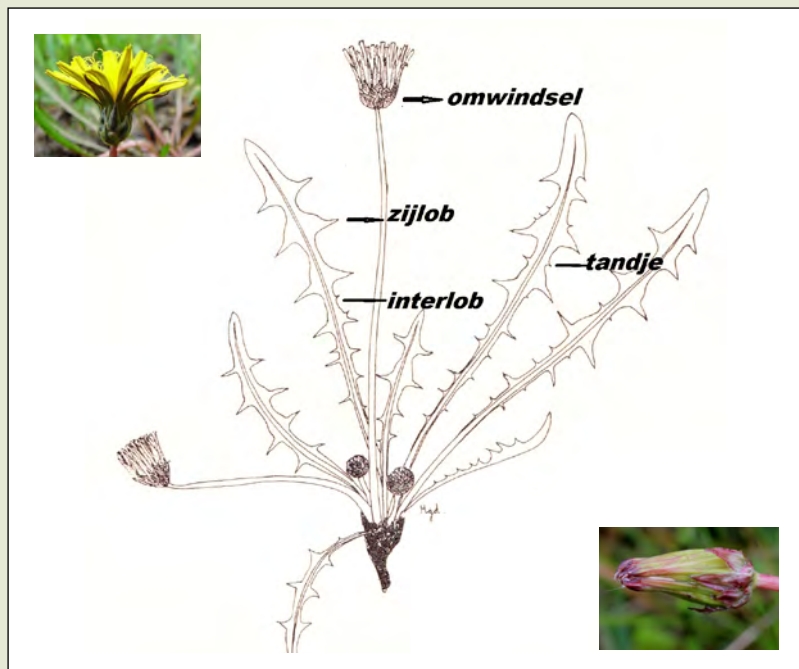
Determinatiesleutel voor de moeraspaardenbloemen

Overzicht bouw paardenbloem. Bij het op naam brengen van de soorten binnen de moeraspaardenbloemen is het nodig om enkele typische kenmerken te herkennen. De paardenbloemen zijn slechts te herkennen in een kort bloeiseizoen van half april tot eind mei. Daarbij is de stand van het omwindsel, het aantal zijlobben, het wel of niet getand zijn van de zijlobben en/of interlobben en de kleur van de bladsteel erg belangrijk. Het geheel van deze kenmerken bepaalt de soort.

De moeraspaardenbloemen in Fryslân behoren tot de sectie *Palustria*. Binnen Nederland komen zes soorten voor. In Fryslân zijn tot nu toe drie soorten gevonden namelijk *T. friscum*, *T. palustre* en *T. anglicum*.

In het verleden werd ook nog een vierde soort gevonden, namelijk *T. hollandicum*. Alle soorten zijn zeer kwetsbaar en dus sterk bedreigd. *T. palustre* is nog de meest voorkomende soort. *T. hollandicum* is landelijk gezien de meest voorkomende paardenbloemsoort binnen deze groep.

Hieronder volgt een nieuwe determinatiesleutel voor het op naam brengen van de moeraspaardenbloemen in Fryslân. Hopelijk wordt aan de hand van deze determinatiesleutel de herkenning van de moeraspaardenbloemen verder vergroot en wordt de sectie *Palustria* weer op verschillende plaatsen (terug) gevonden. Voor de gebruikte termen in de sleutel wordt verwezen naar de figuur.

1a. Stuifmeel niet aanwezig. Omwindselblaadjes sterk aangedrukt en vrij abrupt toegespitst.

Omwindselblaadjes zijn duidelijk witachtig groen gerand en lichtroze gekleurd.

Zijlobben van de bladen, 1-3, zijn kort toegespitst met een spaarzame korte tand. Interlobben zijn gaafrandig.....*T. palustre* (Lyons) Symons

Deze soort komt tot nu toe voor in het Workumer Nieuwland en de Bocht van Molkwerum

1b. Stuifmeel

Opmerking: Het wel of niet aanwezig zijn van stuifmeel (pollen) kan men beter vaststellen door een bloemknop open te maken. Tijdens de bloei kan stuifmeel inwaaien!

2a. Omwindselblaadjes, 12-16, breed en duidelijk gerand, aangedrukt en gelijk van lengte. Zijlobben van de bladen, 2-4, regelmatig en iets teruggekromd met een enkele tand. De interlobben gaaf tot iets getand.....*T. hollandicum* v. Soest

Deze soort werd in het verleden in het zuiden van Fryslân gevonden en sloot aan bij het areaal bij Meppel en Zwolle

2b. Omwindselblaadjes vrij smal tot onduidelijk gerand.....3

3a. Omwindselblaadjes ,13-19, aangedrukt en vaak geheel purperkleurig. Zijlobben van de bladen, 3-5, uitstaand en toegespitst, gaaf of met een enkele tand. Interlobben gaaf en soms met een enkele tand.....*T. friscum* v. Soest

Deze soort is tot nu toe alleen vastgesteld in het Workumer Nieuwland en de Bocht van Molkwerum

3b. Omwindselblaadjes ,7-9, aangedrukt en niet gekleurd. Zijlobben van de bladen, 2-3(4), afstaand en vrij scherp toegespitst en vaak met een lang uitgetrokken bladtop, met enkele tanden.

Interlobben, vooral naar de bladsteel toe, met vele kleine tandjes.....*T. anglicum* Dahst.

Deze soort is tot nu toe alleen gevonden in het Workumer Nieuwland.